

SIAURIETIŠKI ATSIVERIMAI

Pasvalio krašto kultūros, istorijos laikraštis

1999 m. balandis Nr.3

Pasvalio dekanas mons. Jonas Balčiūnas

PAJUSK PAVASARIO DVELKIMĄ

Pavasarij puošia gėlių žiedai. Atidžiai įsižiūrėk. Nuostabios spalvos! Svaiginantis aromatas! Pasilenk ir nenuskindamas paliesk lūpomis. Pajusi pavasarį.

Štai vėl čiulba paukšteliai ant medžių šakų, vėjelio suvirpintos pušys ošia miške. Įsiklausyk! Čia ne tavo, o pavasario kalba. O kokia tavo? Ar tu turi bent dalelę paslaptingo žavesio?

Pažvelk ir į plaukiančius debesis padangėje. Jie lengvi, jie laisvi, jie pasiduoda tik vėjui, kuris juos suvienija ir vėl išsklaido. O tavo gyvenimas plaukia pavėjui ar prieš vėją? Pražūtingi gyvenimo ciklonai ir tave aplanko. Atsilaikyk!

Pasėdėk minutę kitą ant upės kranto. Žiūrėk į Svalios, Lėvens ar Mūšos vandenį. Visos versmės

gaivina, o kai kada ir skandina. Ar nenorėtum būti toks didelis, kad nepaskandintų?

Sėdėk, žiūrėk, klausykis... Ir pajusi, ir suprasi, kaip gražiai dainuoja pavasaris Tėvynėje ir širdyje. Ne tik dainuoja, bet ir gaivina.

O ar sugebi pavasarį įnešti į kitų namus ir širdis? Ne pro pravertą langą vėjeliui ir saulutei, ne per gėlių puokštę ant stalo, o per menkutį daiktelį, prie kurio būtinai turi būti pridėta tavo meilė.

Vienoje trobelėje mergytė žaidė su nauja lėle. Tai buvo kaip tik ta mergytė, kuri dažnai žiūrėdavo į puošnią lėlę parduotuvės vitrinoje. kažkas suprato jos norą. Gal tu?

Kitoje trobelėje mažytis berniukas varinėjo po aslą naują automobiliuką ir medinį žirgą. Tai buvo kaip tik tas berniukas, kuris ne sykį savo ligotą motiną prašė: "Mamyte, nupirk man kokį nors žaisliuką!" kažkas šalia motinos išgirdo jo prašymą. Gal tu?

Dar kitur moteris gaubė pavargusią galvą nauja skarele, o jos vyras apiplyšusį apdarą pakeitė geresniu kostiumu. kažkas padėjo jiems kovoti prieš šaltį ir skurdą. Gal tu?

Ant vieno penkių šeimos narių apsupto stalo pasirodė retai matomo geresnio maisto produktų. kažkam pagailo pablyškusių veidų ir liesų kūnelių. Gal tau?

Norint atsiriboti ir išlaikyti dvasinį pavasarį, reikia didelės meilės, kuri pašalina dvasinės žiemos skaudžią tuštumą ir pripildo sielas laimės. Reikia meilės gamtai, žmonėms, o dar labiau - grožio ir gėrio Kūrėjui Dievui, dėkojant Jam už viską.

Mes neprisimename visų

nuostabių pavasarių Pasvalio krašte, bet jų buvo labai daug. Kur kilnu, gera ir nauja, kur kas ką tik prasideda - ten jaučiamas dvasinio pavasario dvelkimas. Nesvarbu, kad gamtoje tuo laiku žiema.

Pasvalio miesto pavasaris prasidėjo 1497m. gruodžio 6 d., kada LDK Aleksandras apdovanojo bažnyčią žemėmis, teise kurti miestą bei kitomis privilegijomis. Tuomet buvo ir Pasvalio bažnyčios pavasaris.

1559 m. buvo jaučiamas prekybos pavasaris, kada Žygimantas Augustas Pasvalio gyventojams suteikė daug prekybos lengvatų.

1770 m. prasidėjo švietimo pavasaris, kada Pasvalyje buvo įsteigta parapijinė mokykla.

1781 m. seneliai pajuto pavasarį, kada Svalios gatvėje buvo pastatyta jiems jauki prieglauda.

1866 m. atėjo blaivybės pavasaris, Pasvalyje buvo įkurta Blaivybės draugija.

Nuostabus Pasvalio ir visų miestų Tėvynėje pavasaris buvo jaučiamas 1918 m. vasario 16 d., kai buvo atgauta nepriklausomybė. 1990 m. kovo 11 d. prasidėjo ilgai lauktas, iškovotas naujas Lietuvos Valstybės Prisikėlimo Pavasaris.

Svajodami apie ateitį, laukiame didžiojo dviejų tūkstančių metų jubiliejaus, paženklinto Dievo Sūnaus Jėzaus Kristaus vardu, kuris nukelia mus į tolimą praeitį, kada prasidėjo krikščioniškoji era - tas didysis dvasinis pavasaris.

Pagaliau, kai, nuėję į kapines, verkiame mirusių artimųjų, pasodinam gėlytę ir uždegam žvakutę, tada prisimenam amžinąjį pavasarį danguje pas gerąjį Dievą, pas kurį suplaukia visų amžių pavasariai, kuris parodo mums naujo gyvenimo auksinę saulę.

Verta ir lengva gyventi, kada lydi pavasariai...

Pasvalys, 1999 03 22

Vido DULKĖS nuotrauka

PAMO PROJEKTAS JAU ĮPUSĖJO

Sprendžiant socialines pagyvenusių žmonių ir invalidų problemas Pasvalio rajone buvo paruoštas projektas "Pagalbos namuose seniems ir negalios ištiškiams žmonėms teikimo Pasvalio modelis" (PAMO). Projektą finansuoja Europos Sąjungos Phare / Tacis programa per Phare / Tacis tarptautinio bendradarbiavimo projektų programą. ES Phare programa finansuoja Centrinės ir Rytų Europos šalių partnerius, kai jie pasiruošę laikytis Europos Sąjungos narystės reikalavimų. Projekto partneriai - Gundso (Danija), Glotinės (Švedija) ir Drangedal (Norvegija) komunos. Projekto ruošimo komisijoje rajono atstovai: Savivaldybės tarybos socialinių reikalų sveikatos ir aplinkos apsaugos komiteto pirmininkas Vilius Povilonis ir socialinės paramos skyriaus vedėja Ramutė Ožalinskienė. Pateikiame jų mintis apie šį projektą.

Vilius Povilonis

Mintis apie Pasvalio ir besigiminių uošiančių komunų bendradarbiavimą kilo švenčiant Pasvalio 500 metų jubiliejų. Tuomet skandinavai pagalvojo, o kuo gi būtų galima prisidėti prie Pasvalio rajono vystymosi. Pirmiausia galvota apie galimybę padėti socialinėje sferoje. Tartasi, ar nebūtų galima padėti įkurti Pasvalyje senelių namus. Tačiau per tarptautines programas nepavyko rasti tokio didelio finansavimo. Be to, ir nacionalinė strategija yra nukreipta į pagalbą namuose, o ne stacionarines įstaigas. 1998 metų kovo mėnesį buvo pateiktas projektas Europos Sąjungos Phare / Tacis programai dėl pagalbos namuose seniems ir negalios ištiškiams žmonėms teikimo Pasvalio modelio, remiantis skandinaviška patirtimi bei lietuviškoms tradicijomis. Rudenį sužinojome, kad šią programą parėmė iki 100000 ECU.

Pagal mūsų programą jau atlikta situacinė analizė, įvyko tiriamoji konferencija. Teigiamai gretinta artimųjų, kaimynų parama vienišam žmogui namuose. Šią savybę reikia išsaugoti ir ateityje. Bažnyčios mokymas taip pat padeda lietuviui lengviau įveikti kasdienybės sunkumus ir trūkumus. Tačiau išlieka neįgalųjų izoliacijos nuo visuomenės problema. Nepakankamai pritaikyta aplinka, trūksta techninių pagalbos priemonių.

Dėl ribotų finansinių galimybių projektas apima tik dvi seniūnijas - Pasvalio ir Pasvalio apylinkės. Nors rezultatai galės būti pritaikyti visame rajone. Bus apmokomi lankomos priežiūros darbuotojai, socialinio darbo

Ch. Gundbeeg nuotraukoje: (iš kairės) R. Ožalinskienė, B. Lysgaard-Hansen (Gundsas), V. Povilonis, Ch. Gundbeeg, M. Ingsberg (Glotinė), A. Jensen (Drangedal) grupės vadovų susitikime Gundse 1998.03. 02.

organizatoriai stažuosis Švedijoje ir Danijoje. Reikia formalizuoti socialinės ir sveikatos apsaugos sistemų bendradarbiavimą. Numatoma nupirkti ir automobilių lankomajai priežiūrai.

Jau mūsų programoje bus pradėta planuoti Paslaugų centras, kuris įsikurs senojoje ligoninėje. Ten ne tik gyvens vieniši pasenę žmonės, bet bus organizuojama darbo terapija, kultūrinė, sportinė ir religinė veikla. Numatome teikti ir kitokias paslaugas aplinkui gyvenantiems žmonėms - skalbimo, maisto ruošimo. Tikimės nevyriausybių organizacijų dalyvavimo centro veikloje.

Glotinės komuna šiemet griaua senelių namus. Jie - tik 25 metų senumo. Įranga bus panaudota pirmiausia paslaugų centrui. Darbo rezultatas - dar 20 žmonių gaus pagalbą namuose (dabar gauna 110 rajono žmonių), pagerės jos kokybė ir padidės atliekamų paslaugų skaičius, 10 lankomos priežiūros darbuotojų įgys žinių.

Stengsimės, kad būtų paisoma žmogaus orumo, neįgalieji labiau pasitikėtų teikiamomis paslaugomis. Tikiuosi, šiuo projektu nepasibaigs turininga, neformali besigiminių uošiančių savivaldybių draugystė. Turime dar daug minčių, kaip padėti rajono žmonėms.

Ramutė Ožalinskienė

Vykstant demografiniams pokyčiams žmonių senėjimo linkme, vis daugiau šių žmonių socialinių problemų tenka spręsti rajono savivaldybei. Rajone gyvena per 1100 vienišų pensininkų, kurių senatve nėra kam pasirūpinti. Vis dažniau pasitaiko ir tokių atvejų, kai jų vaikai dėl objektyvių priežasčių nebegali prižiūrėti savo tėvų senatvėje. Tai lietuviškoms tradicijoms neturėtų būti būdinga. Šių

žmonių priežiūra turi pasirūpinti savivaldybė. Problemiškos rajone yra stacionarinės senų žmonių priežiūros paslaugos. Joniškėlio senelių namai maži, nepritaikyti, esame dėkingi Pasvalio spec. mokyklos vadovybei, kad priima senelius stacionarinei globai. Atsižvelgdami į šitokią situaciją, vadovaudamiesi vyriausybės priimtais nutarimais, rajone prižiūrime per 100 vienišų žmonių. Tačiau šis darbas lyg buvo nesusistemintas, galbūt nesuprantant, kaip tai turėtų būti. Šios patirties buvo nutarta pasisemti skandinaviškose valstybėse, nes Lietuvoje - tik šios darbo sferos pradžia. Todėl ir buvo paruoštas projektas. Skandinavai, atlikę situacinę analizę, pastebėjo, kad galbūt mes nelabai išmintingai mokamė bendrauti: mūsų darbuotojams trūksta tam tikrų žinių iš psichologijos, medicinos. Todėl viena iš projekto veiklų - mokyti šiuos darbuotojus, kad jie drąsiau galėtų elgtis su žmonėmis. Jie mus ruošiasi supažindinti su visa šio darbo organizacine veikla. Jos gerų pavyzdžių galėsime pamatyti Švedijoje ir Danijoje.

Pabrėžtina ir tai, kad ir pati savivaldybė imasi spręsti šias problemas. Jau patvirtinta socialinių paslaugų teikimo namuose tvarka. Žmonės patys galės pasirinkti paslaugų rūšis, pagal sudarytas sutartis pas juos galės dirbti lankomosios priežiūros darbuotojai. Gaunantiems gerokai didesnes pensijas paslaugas reikės dalinai apmokėti.

Įvertindami ir pritaikydami skandinavų patirtį bei, manyčiau, nepamiršdami lietuviškų tradicijų, bandysime sukurti rajone tokį paslaugų sistemos modelį, kad pasenęs žmogus galėtų jaustis saugiai, oriai, integraliai ir pasitikėti savimi bei aplinka, kurioje gyvena.

Petro Vileišio gimimo 150 metų jubiliejui artėjant

PETRO VILEIŠIO LAIŠKAS MOTINAI

Mieliausioji Motina! Siunčiu tau Malutei 10 rublių ir kitą gromatę portretą Alianos su Joniuku. Mes, dėkui Dievui, esame sveiki - tik tai didžiai rūpi, kaip jums po namus eina, kaip vaikus išleidote. Antanui aš į Maskvą išsiųsiu 30 rublių, o Jonui į Šiaulius - dvidešimt. Anuprui eina vidurinė mokykla - žinomas daiktas jam bus sunku, kolei darbo prasimokins. - Jis nu manęs gėdina atstogume kojų milin, kaip jį dovanai malamese. - Kaip gi juos sveikata ir kokio pas juos motinai. Ar malutei akys pagerėjo, ar ne atrašykite.

Muačiūju jums visus. Malutei rankas ir kojas. Petras.

28 diena lipulio.

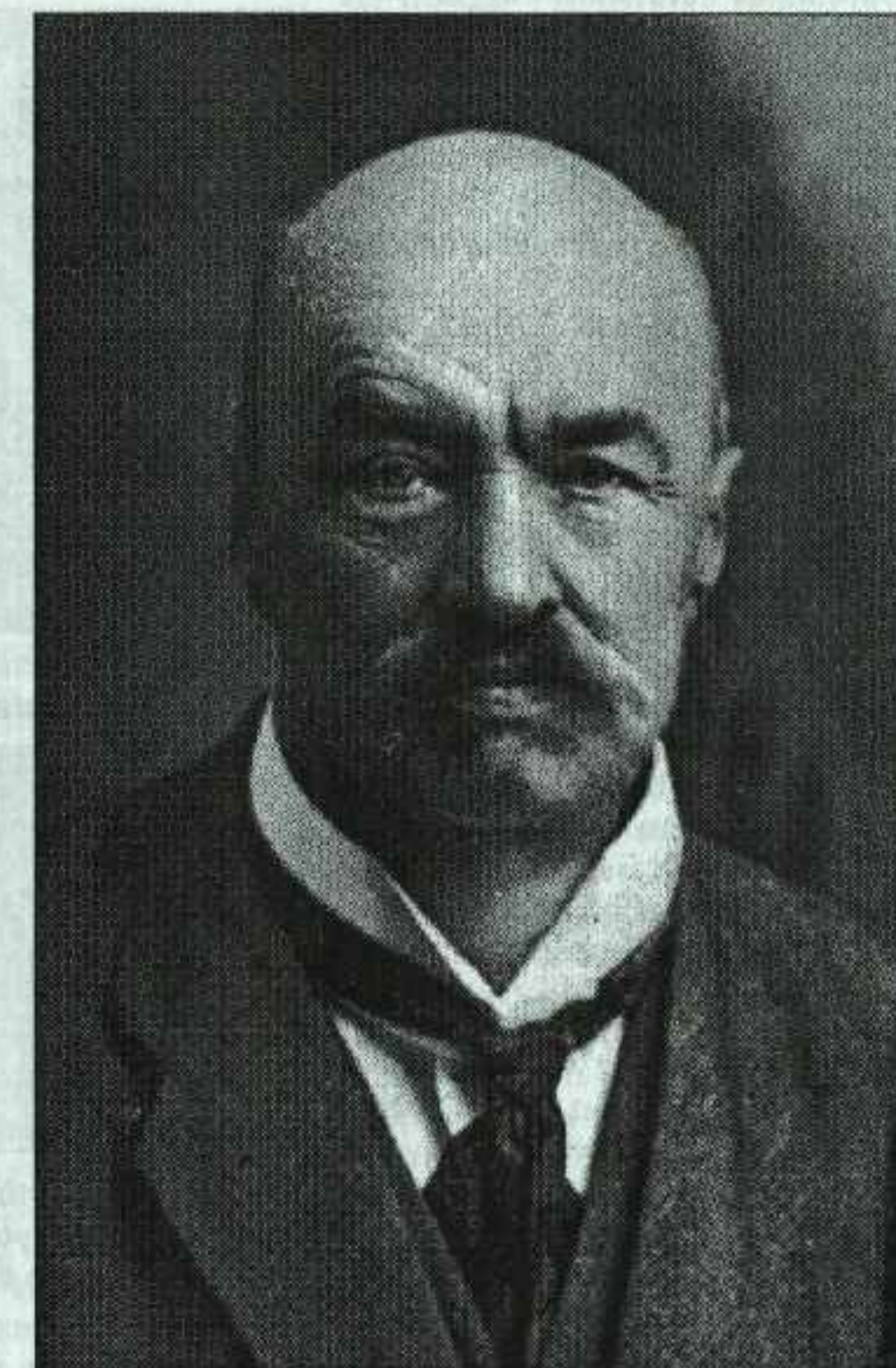
Rengdamas knygos "Petras Vileišis" antrąjį (gerokai papildytą ir praplėstą) leidimą, kauniečio Kazimiero Vileišio archyve radau Petro Vileišio laišką motinai. Kol kas tai vienintelis iki šiol aptiktas jo laiškas namiškiams, nors jų parašė nemažai. Dokumentas liudija apie Medinių sodžiaus ūkininkų Vincento ir Agotos Vileišių gausioje šeimoje vyravusius gražius tarpusavio santykius, didelius mokslus išėjusio ir toli nuo gimtinės besidarbuojančio sūnaus Petro stiprius dvasinius ryšius su tėvais, broliais ir seserimis.

Štai laiško turinys (kalba kiek pagedaguota):

"Mieliausioji Motina! Siunčiu tau Motutei 10 rublių ir kitą gromatę portretą Alianos su Joniuku. Mes, dėkui Dievui, esame sveiki, tik tai didžiai rūpi, kaip jums po namus eina, kaip vaikus išleidote. Antanui aš į Maskvą išsiųsiu 30 rublių, o Jonui į Šiaulius - dvidešimt. Anuprui eina vidurinė mokykla - žinomas daiktas, jam bus sunku, kolei darbo prasimokins. Jis nu manęs gyvena atstume trijų mylių, taip jį dažnai matomės. Kaip gi jūsų sveikata ir kokio pas juos urožajai? Ar motutei akys pagerėjo, ar ne? Arašykite. Bučiuoju jus visus. Motutei - rankas ir kojas. Petras. 28 diena lipulio."

Kaip matome, laiško data nepilna, nėra metų. Kada ir kokiomis aplinkybėmis jis rašytas?

1885 m. kovo 9 d. inžinierius Petras Vileišis buvo

Nuotraukoje: P. Vileišis (iš užsienio paso, išduoto 1919 balandžio 17 d. Tiflise).

paskirtas tiesiamo Samaros-Ufos geležinkelio ruožo viršininku ir gavo pavedimą statyti didelį tiltą per Belajos upę. Tų pačių 1885 m. balandžio mėn. vedė Eleną (Aliną) Moščinskaitę ir apsigyveno Baškirijos centre - Ufoje. Pirmasis sūnus Jonas Vileišiams gimė 1886 m. birželio 26 d.

Po tėvo Vincento Vileišio mirties, ištikusios 1878 m. gruodžio 31 d., ūkininkauti liko sūnus Kazimieras (g. 1852 m.). Vileišių ūkis, netekęs sumanaus šeimininko, matyt, susilpnėjo, todėl Petrai teko rūpintis mokslus cinančiais broliais. Antanas (g. 1856 m.) studijavo mediciną Maskvos universitete. Jonas (g. 1872 m.) mokėsi Šiaulių berniukų gimnazijoje. Anupras (g. 1854 m.), kaip matyti iš visų šaltinių, 1887 m. pradžioje nuvažiavo pas Petrą, jo rūpesčiu pasimokė tiltų statybos darbų ir tų pačių metų rudenį buvo įdarbintas prie Ufos tilto statybos.

Taigi laiško žodžiai apie Anuprą leidžia tvirtinti, kad jis rašytas 1887 m.

Prof. Jonas Aničas

Tik mūsų Tauta turi žodį "KNYGNEŠYS", kaip ir unikalų istorinį reiškinį KNYGNEŠYSTĘ - tylų, kantrų atsidavėlių teisuolių darbą, slapta gabenant senajame Prūsų krašte spausdintas lietuviškas knygas ir jas platinant tada Carinės Rusijos valdomoje Lietuvoje. Nors nuo lietuviškos spaudos draudimo (1864 - 1904) - nuo knygnešių laikų mus skiria beveik visas šimtmetis, tačiau knygnešių veiklos, gyvenimo, prisiminimų tema ne tik nepaseno, o tebeįvairina kaip tautos dvasinių gelmių šaltinis. Žvalgydamiesi krašto tyrinėjimo, muziejinkystės platuose, vis užtikiname mūsų krašto šviesuolių knygnešių pėdsakų ir paliktų ženklų.

Piečiau Pasvalio parko, tarp šimtmečiais važinėto vieškelio pro Talačkonius - iš Vakarų pusės, o nuo Panevėžio gatvės besitęsiančio kelio į Via Baltika iš Rytų, išsiskleidę Pagojais (I ir II) kaimelių vienkienių sodybos. Į vieną II Pagojais Igno Šembelio sodybą nuo 1890-ųjų metų arklio traukiamu vežimais nuolat įvažiuodavo garsus Lietuvos knygnešys Jurgis Bielinis. Nuo tada jo atvežamas lietuviškas knygeles sodybos šeimininko sūnus Petras Šembelis (1870-1943) pradėjo platinti tarp gyventojų. Šią nuošalią, tada pakrūmių, bet patikimą sodybą J. Bielinis galėjo surasti susitarę giminės: pats Ignas Šembelis ir Jonas Avižonis. Mat J. Bielinį, užvažiuojantį Pasvalyje pas knygnešius Kazį Gumbelevičių, Joną Avižonį carinės valdžios statybiniai pradėjo sekti, ir buvo nesaugu.

Bepardavinėdamas ir vis skaitydamas J. Bielinio atvežtas knygas, jaunuolis Petras susižavi knygnešyste. Vėliau, užrašant jo prisiminimus, sakė: "Kas apsakys, kokis man tuomet buvo džiaugsmas: skaityk įvairių įvairiausių raštus ir dar be jokio atlyginimo" 1896 m. prašo J. Bielinį imti jį kartu kelionėn vežti knygas. J. Bielinis, neabejotina, jau žinodamas Petro norą ir supratęs, įsitikinęs jo sugebėjimu rizikingam darbui - sutiko. 1896 metais, kaip vėliau pasakojęs, "Atsisveikinęs su broliais ir seserimis...", o tėvams nieko nesakęs, tik raštelį ant stalo palikęs su "Neieškokit manęs, nes nerosite", kišenėje turėdamas keletą rublių ir jį supratusių žmonių kelionėn įdėtą sūrį, su J. Bielinio išvyko "į pirmą pavojingą ir nežinomą kelionę". Po to susipažinęs su knygnešiu Antanu Krasinsku iš Puodžių kaimo. Gabendamas iš Prūsijos lietuvišką spaudą, Petras Šembelis 34 kartus

PAGOJAI MENA...

Knygnešio P. Šembelio kieme po kopyltulpio pastatymo 1935 m.

Knygnešio P. Šembelio dukra Stefanija Šembelytė-Jagminienė prie tėvų namelio II Pagojais kaimo 1998 m.

nelegaliai perėjo Carinės Rusijos imperijos sieną. Tose kelionėse visko buvę, bet gelbstėjęs (ir sėkmingai) savo sumanumu. Pluoštelis prisiminimų apie jo knygnešystės kelią išspausdintas 1926 m. P. Rusecko parengtame leidinyje "Knygnešys" (I).

Grįžkime į jau minėtą II Pagojų, kur tarpukariu, Nepriklausomos Lietuvos metais, turėdamas 9 ha žemės, buvęs knygnešys Petras Šembelis ūkininkavo ir gyveno iki mirties 1943 m. Čia užaugo dvi Šembelių dukros: Apolonija, Stefanija ir du sūnūs: Ignas ir Petras. Šembelių namuose ilgai gyveno atsitiktiniai žmonės, sodyba buvo nugyventa, likęs tik senasis namelis. Dabar jau šešios vasaros, kai knygnešio dukra Stefanija Jagminienė, gim. 1919 m., atvažiuoja į atgautus tėviškės namus. Čia, praleisdama šilčiausias vasaras metų, senu įpročiu augina gėlių, šiek tiek daržovių, džiaugiasi ramybe, šiltais tėvų ir savo vaikystės prisiminimais, sakosi nenorinti prisiminti ir pamiršusi patirtas

skriaudas.

Artimiausias Šembelių kaimynas Jonas Vilimavičius, gim. 1920 m., šiltai prisimena buvusius kaimynus, knygnešį, buvusį "kalbų, visada geranorišką ir linksmą, gerą, rimtą ir juoką supratusių žmogų". J. Vilimavičius prisiminė, kaip jis sakė, "gaila, nebe visą" senojo knygnešio mėgstamą dainelę:

*Cin cinciuko grūsti
Miltų sijoti
Ok zag zag zag, ok zag zag zag
Miltų sijoti.*

*Tas bumbirelis
Mėsa pilvelis
Ok zag zag zag, ok zag zag zag
Mėsa pilvelis.*

Pasisėdint su kaimynais, artimaisiais, kartais prie alaus ašočio, nors mėgėjas nebuvo, visada užtraukęs jumorui dainelę, pats "akomponuodavo", žvaliai į sieną mušdamas (sėdėdamas ant pasienio suolo) alkūnėmis, o į stalą kumščiais. Jau girdėję, šypsodamiesi susižvalgę, kartojamai posmo daliai pritarėdavo. J. Vilimavičius sako, kad knygnešys pasakodavęs, kaip kelionėse įtarioje aplinkoje jam tekdavę apsimitinėti atsitiktinai užklydusiu žmogumi su psichine negalia. Tada jis lemendavęs niekam nesuprantamus garsus:

*Ozguhidra naktazoras
Lim lim lim
Za za za
Roo roo roo
Lem lem lem
Lia lia lia*

1935 m. Šembeliai kieme buvo pastatę kopyltulpį. Išlikęs sunykusio medinio kopyltulpio betoninis pamatas su, manoma, paties šeimininko įbrėžtais įrašais.

Šembelių kieme išlikęs šachtinių ir betoninių žiedų šulinys, kurio viršutiniame žiede išbrėžta šulinio statybos data: 1935 m. Tėko girdėti, kad lauke paliktas, o užklydusiam praeiviui sutiktas šulinys geras ženklas, net paminklas čia gyvenusiems žmonėms. Kraštiečio knygnešio šulinys ne lauke, jis kiemo vidury, priešais jo stovinčią trobelę, mena knygnešių takus ir neišsenkančią tautinę gyvastį.

Muziejninkas Antanas Stapullonis

Šaltiniai:

1. Ruseckas P. Knygnešys I, K., 1926 m., p. 213-226.
2. Stefanijos Šembelytės-Jagminienės ir Jono Vilimavičiaus prisiminimai.

Iš Broniaus Krivicko ankstyvosios kūrybos.

Šis rašinys "Ateities" žurnalo konkurse įvertintas pirmąja premija.

MOKSLEIVIJA NEPRIKLAUSOMYBĖS APSAUGOJIMO IR STIPRINIMO DARBE

Bronius Krivickas - Biržų gimnazijos septintokas. 1937 m.

Valstybių politinius santykius paprastai normuoja jėga. Ypačiai šiais laikais maža su teise besiskaitoma. Mažosios valstybės yra nuolatiniame pavojuje. Jos priverstos akylai budėti savo laisvės sargyboje ir ryžtingai ginti savo teises.

Lietuvių tautai pavojų irgi netrūksta. Jausdami savo fizinį pranašumą agresingieji kaimynai jau ne kartą bandė mūsų tautą spausti politiškai ir ekonomiškai. Niekas negali garantuoti, kad, patogioms politinėms aplinkybėms susidėjus, nebus kėsinamasi į mūsų kraują atpirktą, taip sunkiai, su tokiu dideliu pasiaukojimu iškovotą laisvę. Tik budrumas, ryžtingumas, vieningumas ir pasitikėjimas savo jėgomis gali mums garantuoti nepriklausomybę. Neseniai buvusios sunkios bandymo dienos įrodė, kad mūsų tauta moka branginti savo garbę ir laisvę, kad jai netrūksta ryžtingumo ir pasitikėjimo savimi.

Moksleivija neatsiliko nuo visos tautos. Vyresniojo amžiaus moksleiviai visi buvo pasiryžę eiti kartu su kariuomene, aktyviai dalyvauti kovoje, aukoti savo sveikatą ir gyvybę už krašto laisvę. Šis bandymas įrodė, kad moksleivija visada bus pasiryžusi ginti savo tėvynę, visko išsižadėti dėl jos laisvės. Tik kyla klausimas, ar moksleivija yra pakankamai subrendusi garbingai krašto

gynimo pareigai. Bet Lietuvos moksleiviai jau prieš keliolika metų nepriklausomybės kovose įrodė, kad jie sugeba vyriškai, ryžtingai, atkakliai kautis ir didvyriškai žūti. Pavojaus valandai išmušus, mes, dabartiniai Lietuvos moksleiviai, taip pat ryšimės parodyti ne mažiau atsparumo, vyriškumo ir pasiaukojimo.

Nežinome, kada pavojaus valanda išmuš, todėl iš anksto ruošimės ją sutikti, kad nebūtumėm netikėtai užklupti. Pirmiausia būsime šarvuoti tautiniu sąmoningumu bei savigarba. Juk mūsų tauta turi ne kiek ne mažiau teisių savarankiškai valdytis, būti laisva, kurti savo dvasios turtus ir parodyti pasauliui savo vidurinį vertingumą bei originalumą kaip kokia nors kita tauta. Bet koks kėsinimasis į jos laisvę ar garbę yra didelis įžeidimas ir nedovanotinas prasilenkimas su tiesa. Kadangi prieš jėgą tegalima pastatyti tik jėgą, mes jėgą ginsime savo laisvę. Savo teises ryšimės ginti ir tada, jeigu jėgų santykis ir aiškiai bylotų mūsų nenaudai. Jeigu mus visą laiką lydės tautinis sąmoningumas, gili tautinė savigarba ir pasiryžimas kovoti už savo tautos teises, būsim neįveikiami.

Lietuvis, ilgus amžius spaudžiamas baudžios ir svetimųjų jungo, pasidarė per daug nuolaidus, prarado nemažą dalį anos kariškos dvasios, kuri jo protėvius lydėjo Žalgirio ir Mėlynųjų Vandenių kovose. Todėl mes vėl ugdytume savy sveiką karišką dvasią. Ji nesirems šovinizmu ir kitų tautų bjauruojimu. Ne, lietuviams tatai iš viso svetima. Jeigu jie jau prieš keletą šimtmečių mokėjo garbingai ir tauriai pasielgti su nukariautaisiais Rusų kraštais, juo labiau mokės dabar pagerbti svetimą tautą (jei ji bus tos pagarbos verta). Mūsų kariška dvasia remsis sveika tautine savigarba ir laisvės pamėgimu.

Niekas mums taip nepadės ugdyti kariškos dvasios, kaip glaudus kontaktas su kariuomene. Susiartindami su kariuomene, mes pajusime, kad drąsus karys, kuris ginkluotas nuolat budi mūsų laisvės sargyboje, yra mums artimas ir brangus kaip brolis. Kareivinėse mes išmoksime pamilti ginklą, pamatysime gražų susiklausymo ir drausmės pavyzdį. Ir mums kils noras kai kada, pavojaus valandai išmušus, gulėti su krašto gynėju-kariu pety į petį viename apkaše, dalintis

su juo kovos vargu ir pergalės džiaugsmu. Kariuomenės su visuomene susiartinimo šventes pasistengsim kuo nuoširdžiau, kuo puikiau, kuo drausmingiau atšvęsti. Bet šventė, žinoma, visada bus daugiau formos dalykas. Mums to nepakaks. Mes kiek galėdami stengsimės arčiau pažinti karių gyvenimą, visur jiems rodytume savo palankumą ir meilę. Branginsime ir seksime karišką spaudą, platinysime ją kaimo ir miesto jaunimo tarpe. Jei sugebėsime, būsime kariškos spaudos bendradarbiai. Lankysimės kareivinėse, kad mus pagautų karingumo, darbo ir drausmės nuotaika. Labai patogu glaudesnį kontaktą su kariuomene palaikyti toms gimnazijoms, kur netoli stovi kariuomenės įgula. Kitos gimnazijos labiau pažino kariuomenę, darydamos ekskursijas į kareivines.

Ekskursavimas pas mus įsigali. Mes padarome ekskursijų net į užsienio miestus. Bet atrodo, kad mums dar gi naudingiau ir įdomiau bus pavasarį ir vasarą pasukus poligono link. Čia mes išvysime tikrą karių gyvenimą. Pamatysime karį, dulkėtą ir pailsusį, bet alsuojantį kovos nuotaika, aukojantį savo jėgas uždavinio atlikimui. Poligono pušynėliuose ir smiltynuose galėsime stebėti didžiulius kovų pratybas, karštus "mūšius", dalyvaujant visoms ginklo rūšims.

Žinoma, karinio parengimo pamokose mes taip pat galime labai daug pasimokyti. Visą techninį pasirengimą karui mes ir įgysime tik per karinio parengimo pamokas. Aišku, mes norėtumėm, kad karinio parengimo pamokų skaičius būtų žymiai padidintas, pagaliau pageidautumėm ir šio tokio programos pakeitimo. Visus statutus "iškalti" gimnazijoje, atrodo, nėra prasmės. Galbūt užtektų teoretiškai susipažinti tik su pačiais pagrindiniais dalykais. Gal būtų geriau, kad mes nuodugnau susipažintumėm su ginklo vartojimu, su manevrine rikiuote, apskritai, turėtumėm patyrimą nors elementariųjų dalykų, reikalingų kovos lauke. Čia mes stengsimės įgyti reikalingų žinių, atlikti praktikos darbus, susipažinti su priešdujine apsauga, degazacija. Savo miesteliuose, kur nėra kariuomenės įgulos, sudarysime degazatorių komandas.

Iš manevrų, kurie būna viena kartą per metus ir trunka vos kelias valandas, mes maža ką išmoksime. Todėl pageidautumėm, kad pasibaigus mokslo metams, būtų organizuojamos karinio pobūdžio stovyklos, kur per pratybas bei manevrus mokytumės veikimo kovos lauke.

(Rašinys kitame numeryje) Ateitis, 1937/1938, Nr. 5

Balandžio 2-oji didžiojo pasakininko Hanso Kristijano Anderseno gimimo diena. Kasmet pasaulis pažymi ją kaip Vaikų knygos dieną ir kas antri metai vienas pasaulio rašytojų už savo kūrybą vaikams apdovanojamas Anderseno premija. Deja, dar neturime premijos laureato, kilusio iš Lietuvos ar Pasvalio krašto. Tačiau apsidairykime aplinkui, pažvelkime į savo vaikus, įsiklausykime į jų mintis. Paskaitykime mažųjų pasvaliečių kūrybą. Būkime atlaidūs pirmiesiems poezijos bandymams ir įvertinkime jų pastangas. Juk ką gali žinoti, galbūt nedidelis paskatinimas ir bus pirmasis žingsnis tikrosios didelės kūrybos link? Galbūt tarp mūsų vaikų auga būsimasis Anderseno premijos laureatas ar antroji Astrida Lindgren?

Spausdiname Pasvalio vaikų darželio-mokyklos "Liepaitė" moksleivių eilėraštkus (mokytojai Vanda ir Algimantas Baliai).

Edgaras Pipinė, III kl.

PASVALYS

*Mano miestas -Pasvalys
Tartum pasakų pilis.*

*Nors nekyla čia kalneliai,
Užtat duobių ligi valiai.*

*Jos, kaip burtai užkeikti,
Dygsta gatvės vidury.*

Aistė Baltrukaitė, IV kl.

KNYGA

*Kai rudenį jau krinta lapai
Ir žaisti kieme nuobodu,
Aš tyliai prisėdu už stalo
Ir ją skaityt įninku.*

*Man atsiveria platus
pasauliai.
Mes einam su ja vis tolyn...
O, mano mieloji knygele,
Būk visada su manim.*

Mangirdas Kondrotas, III kl.

BABOS SPURGOS

*- Labas, baba!
Štai ir aš,
Taip išalkęs -
Spurgų nešk!*

*Neturi? -
Papustom delnus,
Prisivirkim
Spurgų kalnus.*

Donatas Zajarskas, III kl.

GIMĖ BROLIUKAS

*Jau turiu broliuką,
Mažą miegaliuką.
Jis labai gražutis,
Nuostabutis vaikutis.*

*Jis solistas-dainininkas,
Kartais dūdom groja,
Mes tik šokame aplinkui,
Ir visi jam plojam.*

Sandra Plevokaitė, IV kl.

LIGA

*Oi, kokia baisi liga
Atkeliavo pas mane!
Ji be gailesčio kankino,
Vos manęs nenumarino.*

*Daug vaistukų aš vartojau,
Varčiaus lovoj ir vaitojau.
O jau šiandien -
O cha cha!
Aš esu visai sveika!*

Gabrielė Šležaitė, III kl.

SALOTA

*Po diskusijų ilgų,
Po visos šeimos kalbų,
Dovanėlę aš gavau
Ir iš karto nudžiugau.*

*Tai mažą jūros kiaulytę.
Ji juoda, tik uodegytė-
Jos balta, kaip nudažyta.
Žaidžia, miega ji narvely,
Mėgsta morkas ir šienelį.*

*Auga, džiaugiasi kiaulytė,
Kad esu gera mergytė,
Niekad jos nepamirštu,
Nes be galo ją myliu.*

Jovita Orlaitė, III kl.

MANO AUGINTINĖ

*Maža pilka katytė,
Drėgna rausva nosytė.
Ilgi balti ūseliai,
Bet aštrūs jos nageliai.*

*Minkštutės letenėlės,
Akytės - tartum gėlės.
Maža pilka katytė,
Daili jos uodegytė.*

Agnė Liangnitė, III kl.

DVI PELYTĖS

*Dvi pelytės mažulytės,
Landžiojo po šieną,
O katytė visą dieną
Gaudė jas po vieną.*

*Kai katė pamatė pieną,
Greit prie jo nuskuodė,
O pelytės dvi mažytės
Lakstė aplink puodą.*

Regimantas Galentas, IV kl.

PAVASARIS

*Štai saulelė patekėjo,
Sniegas tirpti jau pradėjo.
Vą, žolelė jau pabudo,
Ir paukšteliai ieško grūdo.*

*Žydi gėlės, ošia medžiai
Ir laukai pilni žiedų.
Džiaugias žmonės, džiaugias
paukščiai,
Kad aplinkui taip gražu.*

Dainius Januškevičius, IV kl.

RUDENS VĖJAS

*Jau ruduo atėjo,
Vėjas pūst pradėjo.
Pūtė, pūtė, kol pavargo, -
Užsimanė kito darbo.*

*Pagalvojo jis sau vienas,
- Eisiu pas vaikus į kiemą.
Ten pažaisiu aš slėpynių,
Ir kitų smagių žaidimų.*

Oresta Dvarvytė, III kl.

BAIMĖ

*Baime, baime, tu esi,
Bet į ką tu panaši?
Gal į juodą katę,
Kur kažkas pamatė?*

Ieva Gaidamavičiūtė, III kl.

MUSMIRYTĖ

*Prie takelio ankstų rytą
Kelia galvą musmirytė.
Kai saulutė patekėjo,
Musmirytė paūgėjo.*

Martyna Balytė, IV kl.

SANTA

*Skaičiau knygą
Apie upę Nilą,
Apie smėlio krantą,
Kur gyvena Santa.*

*Juodas jos veidukas,
Tamsios jos rankytės,
Labai balti dantys,
Trumpos jos kasytės.*

*Aš tenai važiuosiu,
Dovaną jai ruošiu
Vešiu Santai lėlę -
Mažą Birutėlę.*

Jonas Povilionis, IV kl.

ŽIEMAI IŠEINANT

*Žiemužė geroji,
Kodėl išeini?
Dar noriu pabūti
Aš su tavimi.*

*Taip buvo man gera
Pažaisiti lauke,
Bėgioti po kiemą
Ir džiaugtis snaige.*

Simona Markevičiūtė, IV kl.

ŽIEMA

*Šalta žiema jau šaldo
Raudonus skruostelius
Ir sniegenas lesykloj,
Ir miško žvėrelius.*

Birutė Ladygaitė, IV kl.

ŽIEMA

*Brrr!.. kaip šalta
Oi, kaip balta!
Krinta sniegės pamažu
Brrr!.. kaip šalta
Oi, kaip balta
Nei žolelių, nei gėlių.*

*Šalta žiema pas mus,
Bet visad laukiam jos,
Čia mums smagu ir linksma,
Kai baltos sniegės krinta...*

GRĮŽIMAI TĖVIŠKĖN

Dr. Stasio Antano Bačnio archyvo lapus vartant
(Pabaiga, pradžia Nr. 1)

Ypatingas, dar mažai atskleistas laikotarpis dr. S.A. Bačnio gyvenime - pokario metai, kada didžiulis dėmesys ir rūpestis buvo skiriamas Lietuvoje vykstančioms partizaninėms kovoms. Žinodami, kad 1948 m. į Vakarus pro geležinę uždangą prasiveržęs Juozas Lukša - Daumantas prieglobstį surado Bačnių šeimoje, o jo atvežta svarbi dokumentacija diplomato dėka buvo perduota vakariečiams, paprašėme tikslesnių žinių apie J. Lukšos gyvenimą Paryžiuje, knygos "Partizanai" parašymo aplinkybes. Diplomatas atsuntė dokumentų ne tik apie J. Lukšą, bet ir apie jo bičiulį, savo pushrolį Julijoną Būtėną. "Kiek liečia partizaną Juozą Lukšą - be medžiagos, kurią esu pasiuntęs Jums, šiandieną siunčiu tekstą mano paskaitos apie jį, kurią laikiau 1977.VI.12 Chicagoje. Joje visa esu pasakęs, ką, mano nuomone, reikėjo pasakyti. Tiek galiu pridurti, kad savo knyga "Partizanai" jis rašė Paryžiuje ir aš tik tiek esu prisidėjęs, kad daviau jam rašomą mašinėlę. Jis negyveno pas mus Paryžiuje, tik kelias naktis yra nakvojęs, kol susirado kambarį" - kukliai prisimena Juozo Lukšos globėjas.

1950 m. Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio įgaliotiniui J. Lukšai grįžus į Lietuvą, sąjūdžio vadovybės pavedimu tos pareigos teko dr. S.A. Bačkui - A. Aušrai ir prof. J. Brazaičiui. Atstovavimo krašto Rezistencijai Vakaruose metai užfiksuoti diplomato atsūtystose informacijose: "Būdamas Lietuvoje, J. Lukša savo slaptu laišku, rašytu 1950.XII.10, pranešė, kad A. Aušra ir J. Brazaitis yra patvirtinti LLK Sąjūdžio Vadovybės būti ryšininiais laikinoms pareigoms Vakaruose, jais jis buvo paskyres 1950.XI.12 prieš apleisdamas Vakarus <...>. Mūdviečių pareigos vakariečius informuoti apie mūsų rezistenciją krašte <...>. Nuo 1950 pradžios dariau žygių į VLIK o ir Lietuvos Diplomatines Tarnybos vyrus, įspėdamas pagal man siūstas J. Lukšos žinias, kad J. Deksnys yra sovietų tarnyboje. Man nepavyko įtikinti J. Deksnio draugus Vakaruose, kurie visą laiką skelbė, iki 1956 m., kad jis yra laisvas <...>. Po J. Lukšos mirties 1951.IX.4, nutrūko mūsų tiesioginiai ryšiai su krašto rezistencija. Mūsų veikėme žiniomis, kurias įvairiais būdais patirdavome iš okupuotos Lietuvos, daugiausia iš slaptai leidžiamos spaudos ir rezistencinių organizacijų veiklos".

Į sugrįžimo laiką (taip pavadino nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje praleistus metus) atveda publikacijos Lietuvos ir išeivijos spaudoje, apdovanojimo, sveikinimo raštai, sūnaus, Vilniaus arkivyskupo metropolito Audrio Bačnio žodis Tėvelio 90-ties metų jubiliejaus iškilimėse universitete ir Arkikatedroje.

Didelę vertę turi ir fotografijos, be kurių nebūtų toks ryškus dr. S.A. Bačnio gyvenimo vaizdas. Dovanotose fotografijose užfiksuoti beveik visi gyvenimo laikotarpiai: jaunystės metai, Lietuvos atstovavimo Paryžiuje, Vašingtone laikotarpis, 90-ties metų jubiliejaus iškilimų momentai.

Dr. S.A. Bačnio gyvenimas, darbai tampa istorinių tyrinėjimų sritimi. Šiuo keliu pirmasis pasuko istorikas L. Jonušauskas, kurio bakalaurinį darbą "Stasio Antano Bačnio diplomatinė ir politinė veikla" diplomatas patikėjo bibliotekai.

Džiugi žinia buvo 1998 m. gruodžio 29 d. Seimo priimtas Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo

Dr. Stasys Antanas Bačkis 90 metų jubiliejaus minėjime 1996 m. vasario 9 d. Vilniaus universiteto auloje. Iš kairės: sūnus arkivyskupas Audrys Juozas Bačkis, žmona Ona Bačkienė, tuometinis Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Brazauskas, sūnus Ričardas Bačkis ir Universiteto rektorius prof. Rolandas Povillonis.

įgyvendinimo įstatymas, suteikiantis 1940-1990 metais Lietuvos Respublikai atstovavusiems diplomatomis Lietuvos Respublikos nepaprastojo ir įgaliotojo ambasadoriaus rangą. Pagaliau mūsų valstybė teisiškai pripažino dr. S.A. Bačkio ir visų diplomatų egzilų diplomatinę veiklą.

Nuolatinis ryšys su tėviške - dr. S.A. Bačnio laišakai. Juose atsiveria be galo kukli, tauri jo asmenybė, atsiveria ir kai kurie nežinomi gyvenimo momentai. "Žiūrėkite į mane tik kaip į žmogų, kuris priešai davė priimtas į Užsienio Reikalų Ministeriją - stengėsi dirbti Lietuvos labui, gindamas ir Lietuvos piliečių reikalus bei bėdas, kai tai reikėjo". Laiškuose - ir didelis rūpestis dėl šiandieninės Lietuvos, dėl tėviškės, jos žmonių atminimo. Kokie reikiniai, minėjimai bevyktų, visuomet diplomatas mintimis kartu su mumis. "Gėriuosi Julijono Būtėno atminimo pagerbimu. Būsiu savo mintimis ir dvasia su visais jo pagerbėjais. Gailiuos, kad mano "jaunystės" padėtis neduoda man galimybės dalyvauti gražioje iškilimėse". Dr. S.A. Bačnio laišakai mums yra tarsi gerieji mokytojai - iš jų semiamės kuklumo, pagarbos, išminties, stiprybės, meilės.

1996 m. vasario mėnesį Joniškėlyje vykusioje jubiliejinėje konferencijoje, skirtoje dr. S.A. Bačnio garbingai 90-ties metų sukakčiai, jo sūnus, Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Bačkis, ištarė viltingus žodžius - pažadėjimą vasarą atvežti Tėvelį į tėviškę. Labai laukėme tų žodžių išsipildymo, laukėme, kad vėl pasikartotų 1925 m. vasara, kai jam teko pabuvoti Pasvalyje. Tik nesulaukę pasiryžome aplankyti diplomata Vilniuje, jo namuose. Buvom labai maloniai ir svetingai sutikti, to susitikimo prisiminimais lig šiolci tebegyvename.

Nors neišsipildė troškimas sutikti dr. S.A. Bačkį tėviškės žemėje, bet galima pasakyti - į tėviškę buvo sugrįžta, sugrįžta ne vieną kartą, o visus trejus mūsų bičiulystės metus, sugrįžta savo gyvenimo istorine byla, mums paaukotu laiku.

O tėviškės žmonės jau skaito didžio žmogaus gyvenimo bylą, giliai atskleidžiančią dar taip mažai žinomą mūsų valstybės istoriją, kurią rašė Lietuvos diplomatai egzilai, tarp kurių svarbiausioji asmenybė - Pasvalio krašto sūnus dr. Stasys Antanas Bačkis.

Vitalija KAZILIONYTĖ

Nebėra šiandien Židonių sodžiaus, nebėra Grigelionių sodybos senuosiuose Ičiūnuose, bet tie sodžiai tebegyvi matematiko, Vilniaus Pasvaliečių bendrijos prezidento, akademiko Broniaus Grigelionio ir jo žmonos, mokytojos Onos Jurgaitytės-Grigelionienės atmintyje, nes ten-jų tėviškės. O tai yra didžiausias turtas šiai gražiai pasvalietiška šeimai, išsiskiriančiai didžiu sugebėjimu-visa širdimi pajusti skolą gimtajam kraštui ir ją tauriai gražinti.

Ona Grigelionienė-Jurgaitytė

"...tėviškėlę brangią vis regiu sapne". Šios dainos žodžiais geriausiai galima pajauti prasmę to, ko prievarta netekai. Kokia ji miela, neapsakomai brangi.

Kadangi šiuo metu gyvenu gražiam Vilniaus kampelyje, gamtos prieglobstyje, pro langus matyti Neris vandenys, kurių

Darželyje augo rūtos, kelių rūšių jurginai ir kitos lietuviškam darželiui būdingos, gelės.

Bet geriausiai prisimenu dviejų galų su stiklo gonkomis gyvenamąjį namą: viename gale gryčia su kamaromis, kitame - seklyčia su keliais kambarėliais.

B. Grigelionio gimtasis namas Ičiūnuose. Nugriautas 1973 m.

srauni tėkmė lyg ir nuneša užmarštin praeitęs skaudulį, tad dažnai pagalvoju, kad Mūša, tikriausiai, prieš pusamžį irgi tokia buvo (bent per pavasarinis polaidžius). Vis pagalvoju, o kodėl niekas iš šeimos neidavo žvejoti? Gal nebuvo kam, gal laiko trūko?

Kai 1949 m. kovo 25 d. teko pasitraukti nuo trėmimo, man buvo vos septyneri. Taigi aš buvau jauniausia (brolis Jonas Jurgaitis - vyriausias, 11 metų, sesuo - 9-erių metų). Tuomet dar mažai susigaudžiau tuose reikaluose. Tą niūrią pavasario pavakarę (kaip šiandien prisimenu), pasiimdama iš visų žaislų patį brangiausią širdį, nesusimąščiau, kad su tėviške atsiveikinau visam gyvenimui. Žinoma, mačiau pilnus nerimo, susirūpinusius tėvų ir artimųjų veidus (kartu bėgome su puseserių šeima).

Dabar prieš akis stovi didelė graži devynių trobesių sodyba, toks erdvus erdvus kiemas, šulinys su svirtimi, darželis su varteliais, apsodintas dekoratyviniais krūmais. Kai jie nužydėdavo, atsirasdavo raudonų uogų kekės ir baltos, berods, meškutėmis vadinamos uogos. Mes, vaikai, kaip ir visi, nerūpestingos vaikystės apglėbti, mėgdavome jas skainioti, traiškyti kits kitam panosėse.

prasidėdavo visa ir čia baigdavosi. Mamytė su gospadine kepdamo pyrago, įvairių sausainių, virdavo labai dideles barankas. Jos labiausiai man patiko, nes galima buvo užsimauti ant rankos iki peties...

Tačiau visa tai tik buvo. Dabar Židonių kaimo nėra. Ten tuščias lygus laukas, per kurį eina keliūkštis link Stačiūnų kaimo į Gailionius.

Akad. Bronius Grigelionis

Ten močiutė užlingavo
Raudomis mane,
Į krūtinę skausmą savo
Liejo nežinia.

Maironis

Esu tikras, kad žmogaus pasaulėjauta, jo dorovinės nuostatos susiformuoja vaikystėje, ir tai mūsų pašamonėje išlieka visam gyvenimui. Mes daug ką paveldime iš tėvų, mus veikia šeimos tradicijos, bendravimo su kaimynais papročiai, nuo pat kūdikystės girdėtos lopšinės, pasakos ir dainos, mus supanti tautodailė ir kraštovaizdis. Todėl nenuostabu, kad, kur ir kuo mes bebūtume, mums giminė visada išlieka pasaulio centru, į kurį žvelgiame tarsi pro gimtojo namo langą.

Aš pats esu gimęs ir aušęs tradicinėje ūkininkų šeimoje senuosiuose Ičiūnuose, netoli Vaškų miestelio. Tai laisvos dvasios, svetingų, sąmojingų žmonių, gerai žinančių doro darbo vertę ir prasmę, gražus kaimas. Taip jau buvo lemta, kad mano kartos žmonių vaikystė ir paauglystė sutapo su pačiu tragiškiausiu Lietuvos istorijos tarpsniu. Tai 1940 metų raudonasis tvanas, karo metų gaisrų pašvaistės ir naujasis bolševizmo antplūdis, dramatišku būdu pakeitęs visos tautos ir tuo pačiu gimtojo kaimo gyvenimą daugeliui dešimtmečių. Iš atminties niekada neišdils matyti strybų ir enkavedistų gaujų siautėjimai, girdėtos tremiamų į Sibirą moterų ir vaikų aimanos, o taip pat legendomis apipinti partizanų žygdarbiai. Tradicinę gimtojo kaimo gyvenimą, šimtmečiais formuotą dorovinių vertybių skalę drastiškai paveikė ir priverstinė kolektyvizacija, o po totalinės melioracijos plynimis virtę dešimtys sodybų neabejotinai kartu palaidojo ir daugybę dvasinių turtų.

Manau, kad beprasmiška diskutuoti, kas dabar būtų buvę, jei mūsų gimtojo krašto likimas būtų išvengęs vienokių ar kitokių tragiškų vingių. Svarbiausia, kad mūsų žmonės išsaugojo laisvą dvasią ir sąžiningu darbu pelnytos gerovės prasmę. Tai leidžia mums oriai grįžti pilnateisiais nariais tarp nepriklausomų pasaulio valstybių ir optimistiškai žvelgti į ateitį.

Arūnas Grušas

PAMAŠTYMAI APIE KŪRYBĄ

Šeimoje drožimo tradicijos nebuvo. Tėvukas jaunas būdamas piešė, bet visą gyvenimą dirbo pieninėje ir šio pomėgio neišvystė. Giminėje nėra nė vieno drožinjančio. Mokykloje lankiau darbščiujų rankų būrelį, konstruodavau, droždavau propelerius. Pirmieji darbai - drožti pistoletai ir šautuvai - gerai įvertinti kiemo vaikų.

Poreikis kurti brenšo labai lėtai, nes buvau ramus, neskubus. Drožti pradėjau sulaukęs 33-ųjų. Nuo pat vaikystės traukė meno albumai, ypač Pauliaus Galaunės. Juos vartydavau, nes juose - daugybė archaiskų skulptūrų iš seniausių laikų. Studijuodamas buvau dažnas parodų, rimtos muzikos koncertų lankytojas.

Kuriant labai svarbu muzika. Iš gipso darant modelį, įsijungus muziką, ypač klausantis J.S.Bacho, daug geriau sekasi, juk visi menai tik forma skiriasi, o turinys, detalės giminingi.

Lemtingi metai man buvo 1989 -ieji, kai, prasidėjus atgimimui, atsirado galimybė gyventi iš kūrybinio darbo. Tada ir kilo noras vis dažniau prakalbinti medį. Jį pasirinkau atsitiktinai, nes lengva buvo gauti ažuolo. Nesusidūriau rimčiau su metalu, akmeniu, nors metalas ir traukia. Mano medžio darbuose yra ir metalo detalių.

Tetirvinių kaimo gyventojai sugalvoja atstatyti sovietmečiu nugriautą kaimo kryžių. Ėmėsi iniciatyvos ir kryžių dirbti pasiūlė Vytautas Stragys. Sunkiausia buvo sugalvoti pagrindinę idėją, pagal kurią paskui ir gimė kūrinys. Daug padėjo jau minėti P.Galaunės albumai. Juos bevertant ir kilo mintis pavaizduoti Kristų su dviem moterimis, nes visada vyrą per gyvenimą lydi dvi moterys. Šis kryžius buvo labai didelis - 8 metrų aukščio, kaime statyti netiko, todėl buvo iškeltas į kaimo kryžkelę.

Jau buvau nemažai girdėjęs ir skaitęs apie Vileišių šeimą, kai man patikėjo sudėtingą uždavinį - pastatyti koplytstulpį Medinių kaime. Kalbėjau su kraštotyrininku A.Kazlausku, a.a. mokytoju R.Paškevičiumi, aplankiau Vileišių namus Vilniuje, kol susikristalizavo pagrindinė mintis - Pasvalio kraštas pragmatiškas, P.Vileišio veikla taip pat. Todėl paminklo pagrindas - tiltų statybai naudojami pamatai. Tiltų kontraforsai rėmina paminklą. Nepriklausomybės idėja Lietuvoje buvo perduodama iš kartos į kartą. Todėl per Vileišių šeimą norėjau parodyti visą nepriklausomybės statybą. Paminkle - Vileišių šeima ir valstybės simboliai. Viršuje - varpelis, kuris ragina nesnausti, nes šalia gyvena jėgos, norinčios paversti

vergaus. Sunku iškalti veidą, kad būtų panašus į portretą. Todėl figūros simbolinės. Vileišių šeima - tarsi nedidelė valstybė, o broliai Vileišiai - tarsi šios valstybės struktūra - visų visuomenės sluoksnių atstovai: inžinierius Petras - technika, teisininkas Jonas - teisė, daktaras Antanas - medicina, kunigas Juozas - dvasiniai reikalai, ūkininkas Kazimieras - žemdirbystė.

Kūrėjas yra atitrūkęs nuo materialinių, žemiškų dalykų, todėl, kurdamas koplytstulpį poetui A.Vienažindžiui Krinčine, norėjau parodyti asmenybės konfliktą - poezija ir tarnystė, kunigystė ir meilė. Todėl kunigo, poeto figūra pakelta aukštai nuo žemės. Krinčine kunigavęs A.Vienažindys paliko poezijos virusą - jo pėdomis pasekė Eugenijus ir Leonardas Matuzevičiai, Mykolas Karčiauskas. Todėl paminklas prie Matuzevičių namo - ne konkrečiam žmogui, bet paminklas poezijai, o jo forma - medžio ir kūrybinės dvasios, vyriško ir moteriško prado sąjunga.

Kiek teko perskaityti knygų apie

V.Dulkės nuotraukoje: A.Grušo parodos atidarymas M.Katiliškio bibliotekoje, kurio metu istorikas, muziejininkas A.Kazlauskas kalbėjo: *Bet kuri kūryba dažniausiai yra vidinio nerimo procesas. Tad kūrėjas yra, kaip sakoma, savyje netelpantis žmogus. Jam būtina išsilioti kūriniu, kūriniams. Tai Arūnas jau išties dešimtmetį ir daro.*

Atsimenu vieną istoriko, akademiko Juozo Jurginio straipsnio mintį dar iš studijų laikų: jei žmogus turi talentą, tai jis - talentas - prasimuš ir pro tankiausius brūzgynus. Argi ne taip buvo ir Arūnui? Niekas jam neskubėjo sudaryti kūrybos sąlygų tada, kai teko gyventi iš darbų mokytojo duonos. Reikia net ir šiandien pasidžiaugti, kad niekas ir nekludė <...>.

Prasminga A.Grušo darbų paroda "Dešimtmetis". Čia Arūnas yra dvigubas: "naminis" ir "laukinis". Tai, kas "naminio", eksponuota čia, o kas "laukinio", t.y. stambieji darbai, gražiai pristatomi Vido Dulkės nuotraukose. Gerai, kad parodoje matoma ir Arūno - kūrėjo "laboratorija", darbų eskizai, pirmosios jų užuominos, variantai...

Ko palinkėti kūrybiniam žmogui? Tegul originalioms jo rankoms paklūsta mūsų molio žemės ažuolai, nes ji juos, žaliavusius ir paguldytus, moka prasmingai prikelti antrajam - reikšmingesniajam gyvenimui!

lietuviškos mokyklos kelią, knygnešius, kol gimė paminklai Kiemėnų mokyklos 350-mečio jubiliejui, Pasvalio krašto knygnešiams. Jų mažos skulptūros: mamos mokykla, daraktorių mokykla, darbo mokykla, mokytojas, figūra su maišeliu ant nugaros, einanti prieš vėją, tarsi simbolizuoja tą sunkų ėjimą šviesos ir mokslo keliu.

Prisimindamas kryžiaus Pažosuose vienuoliui kunigui jėzuitui Pranciškui Masilionui kūrimą, galiu pasakyti, jog kūryba yra intuityvi. Jėzuitų ordino įvaizdis - monstrancija (pagal Joniškėlio bažnyčios monstrancijos pavyzdį) susidėliojo intuityviai iš detalių nepaaiškinamai, kodėl taip, o ne kitaip. Intuicija lydi ir laisvąją kūrybą, kurioje pats jautiesi laisvas žmogus. Joje formos ir idėjos grynai atsitiktinės.

Džiaugdamasis likimo dovanotu dėkingu laiku, maštau, jog manoji paroda "Dešimtmetis" - ieškojimų, mokslo įvaldyti formą, perprasti medį kaip gyvą daiktą paroda.

Marius Katiliškis...
vėl kviečia kūrybai

Šių metų rudenį sukaks jau 85-eri nuo didžio talento literatūros klasiko Mariaus Katiliškio gimimo. Deja, dar 1980-ųjų gruodžio 17-ąją, likimo nublokštas svetur, rašytojas mirė.

Nors nebuvo lemta M.Katiliškiui gyvam grįžti išsiilgtan ir svajotam gimtajan kraštan, grįžta savo nuostabia kūryba, kupina gilos meilės gimtojo krašto gamtai, žmonėms, vaizdžiai atspindinčia jų darbus ir lūkesčius. Keletą metų (1940-1944) M.Katiliškis (tada dar Albinas Vaitkus) dirbo (didesnę šio laikotarpio dalį - ir vedė) Pasvalio bibliotekoje. Čia prasidėjo rašytojo branda, tapsmas Mariumi Katiliškiu, kaip pasirašinėdavo savo kūrybą. Tad ne atsitiktinai 1994-aisiais Pasvalio bibliotekai suteiktas Mariaus Katiliškio vardas.

Brangaus rašytojo atminimui įamžinti M.Katiliškio viešoji biblioteka iš individualios įmonės "Samana" lėšų nuo 1995 metų įsteigė kasmetinę premiją. Jai gauti bibliotekos administracija skelbia Panevėžio apskrities moksleivių rašinių M.Katiliškio kūrybos tematika ir originaliosios kūrybos konkursą. Premijų fondas - 500 litų. Pusė šios sumos skiriama už geriausius rašinius M.Katiliškio kūrybos tematika, kita pusė - už geriausią originaliąją kūrybą. Visi laureatai apdovanojami "Samanos" prizais ir bibliotekos diplomais.

Premijų dydžius nustato ir autorius joms gauti teikia bibliotekos direktoriaus įsakymu sudaryta komisija pagal konkurso rezultatus. Premijuojami geriausi rašiniai, skirti M.Katiliškio kūrybai nagrinėti, išreiškiantys Lietuvos kaimo dvasią, jo gamtą, darbo prasmingumą, ir originalūs (prozos, poezijos) kūriniai. Vertinant moksleivių darbus, atsižvelgiama į jų autentiškumą, kūrybiškumą, kalbos bei rašto kultūrą.

Dėkodama už praėjusiais metais parodytą iniciatyvą ir pagalbą organizuojant konkursą, biblioteka norėtų pakviesti pedagogus ir šiemet nelikti nuošalyje skatinant savo auklėtinių kūrybiškumą ir meilę meniniam žodžiui, jo kūrėjams, o ypač - gimtojo krašto rašytojams. Tad

laukiame kuo daugiau moksleivių darbų konkursui bibliotekoje iki liepos 15 d.

Konkurso rezultatai susumuojami ir premijuojami jo nugalėtojai M.Katiliškio viešajoje bibliotekoje rašytojo gimtadienio - rugsėjo 14-osios - proga suruoštame renginyje. Premijuoti darbai saugomi bibliotekoje, M.Katiliškio atminimo kambaryje nuolat veikiančioje ekspozicijoje. Geriausi darbai spausdinami vietos spaudoje, skaitomi įteikiant premijas.

Dailininko Vytauto Igno
(Ignatavičiaus) ekslibrisas

Po pirmojo konkurso.

1996 m. M. Katiliškio bibliotekos konkurso nugalėtoja Agnė Žagrakalytė ir premijos įsteigėjas Eimutis Žviedris.

Vido DULKĖS nuotraukos

Naujos knygos

Tomas Sakalauskas. Duetai: esė. - V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998.

Knygos pratarinėje autorius rašo: "Ir aš kaip bitė ieškuonė lakioju nuo žmogaus prie žmogaus, renku minčių nektarą, nešu išminties medų ir skelbiu atrastas gerąsias naujienas. Ši knyga yra išminties atradimais akuoti koriai, kuriuos siuvau, sutikęs kūrybingus žmones. Tie susitikimai ir kalbėjimai nėra klausinėjimai, nėra atsakymai į klausimus, o svarstymai dviese apie žmogaus kūrybines galias ir negalias, apie egzistencijos prasmę ir meno esmę; tai susimąstymai dūžtančios dvasios akivaizdoje ir ieškojimai prisikėlimo pragiedrulių. Žodžiu, tai DUETAI".

14-oje savo knygoje autorius kalbina Justiną Marcinkevičių, Sigitą Gedą, Jurgą Ivanauskaitę, Viktoriją Daujotytę

ir kitus. Iš viso knygoje 23 duetai. Na, o mums, pasvaliečiams, arčiausiai širdies duetas su kunigu teologu Česlovu Kavaliausku, gimusiu Pumpėnuose. Autorius su kunigu šnekasi ne tik apie požiūrį į krikščionybę, tikėjimą, bet ir apie požiūrį į literatūrą. Nepalankiai kunigas vertina jaunųjų poetų, sekančių prancūzų destruktivizmo tradicijomis, kūrybą. Labai šiltai atsiliepia apie Antaną Kalanavičių, Albiną Žukauską, vadina juos žmonėmis, girdinčiais praeitį.

Česlovas Kavaliauskas. Tarp fizikos ir teologijos: Rinktiniai straipsniai ir pokalbiai. - V.: Aidai, 1998.

"Pažinojau ir pažįstu Lietuvoje daug

gabių kunigų. Tarp jų yra ir talentingų, bet tik vieną laiką genialiu: Česlovą Kavaliauską. Tai jis mokėjo sparčiai, giliai ir originaliai įsismelkti savo žvilgsniu į daugybę mokslo, tikėjimo ir gyvenimo sričių, užsidegti ir įtaigiai išreikšti, o kartu likti atviras ir kitokiems požiūriams", - sakė kun. Vaclovas Aliulis savo neužmirštamame pamoksle prie kunigo kapo.

Šiais žodžiais labai daug pasakyta apie mūsų kraštiečių kunigą. Rinktinėje sutelkti straipsniai ir pokalbiai atskleidžia kun. Česlovą Kavaliauską kaip originalų mąstytoją, dvasinį mokytoją, karštą publicistą, kuris išlieka atviras ir kitokiems požiūriams.

Abi knygas surasite M. Katiliškio viešojoje bibliotekoje.

Balandžio 4 d. sukako 85 metai, kai Sindriūnų kaime gimė kunigas Antanas ŠEŠKEVIČIUS. Mokėsi Medinių pradinėje, Pasvalio komercinėje mokyklose, Biržų gimnazijoje. Ją baigęs, 1934 m. įstojo į jėzuitų vienuolyną, 1934-1939 m. studijavo filosofiją Insbruke (Austrija). Grįžęs į Lietuvą, redagavo žurnalą "Žvaigždė" Kaune. Po metų turėjo vykti į Romą studijuoti teologijos, bet sovietams okupavus Lietuvą, išvykti nebegalėjo. 1940 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją, studijavo Romoje. 1943 m. Austrijoje įšventintas kunigu. Kunigavo Šiaulių jėzuitų bažnyčioje. 1949 m. suimtas, nuteistas 25 metams, kalėjo Vorkutoje. 1956 m. paleistas, 5 metus kunigavo Altajaus krašte, Kirgizijoje. Vėl suimtas ir nuteistas 7 metams. Kalėjo Pravieniškėse, Permės srityje. Grįžęs į Lietuvą, kunigavo Šilalėje (dar 1 metams įkalintas), Molėtuose, Gargžduose, Akmenėje. Nuo 1992 m. kunigauja Klaipėdoje. Yra parašęs knygas "Apmąstymai", "Dienoraštis lagery", "Tikrai yra Dievas", "Šventosios mišios",

"Penktasis Dievo įsakymas", bet jos nėra išleistos.

Balandžio 9 d. sukanka 80 metų, kai Vilniuje mirė gydytojas, visuomenės veikėjas Antanas VILEIŠIS. Gimė 1856 m. spalio 21 d. Medinių kaime. Mokėsi Šiaulių gimnazijoje, 1898 m. baigė Maskvos universitete mediciną. Priklausė lietuvių studentų rateliui, per atostogas tėviškėje talkino knygnešiams. Nuo 1898 m. gyveno Vilniuje, priklausė Vilniaus Dvylikos

apaštalo draugijai, kuri rūpinosi atgauti Šv. Mikalojaus bažnyčią lietuviams. Parėmė pinigine auka bažnyčios remontą 1902 m. ir su broliu Jonu joje įrengė draudžiamos lietuviškos spaudos sandėlius. Knygnešius ir lietuvybei dirbančius gydė veltui ir davė pinigų vaistams. 1905 m. dalyvavo Vilniaus Seime. Vienas švietimo draugijos "Aušra" (1905), "Rūtos" (1909), Lietuvių mokslo (1907) draugijų, Lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpti (1915), pirmosios lietuvių dviklasės mokyklos (1907) steigėjų. 1907 m. su kitais Vilniuje suorganizavo pirmąją lietuvių dailės parodą. Parašė populiarių darbų iš medicinos.

Balandžio 23 d. sukanka 75 metai, kai Rugėnuose (Kėdainių raj.) gimė agronomas Jurgis POVILAITIS. 1954-58 m. dirbo Pasvalio žemės ūkio kultūrų veislių tyrimo punkte, 1961-64 m. Žemdirbystės instituto Joniškėlio filialo mokslinis bendradarbis. Parašė knygą "Pašarinių runkelių sėklos auginimas" (1961).

ŠIAURIETIŠKI ATSVĖRIMAI

Leidžia M. Katiliškio
viešoji biblioteka

Adresas
Vytauto Didžiojo a.6/1,
5250 Pasvalys

Tel. 51319, 51352

Spausdino
UAB "Nevėžio spaustuvė"
Kranto g. 36, 5300 Panevėžys.
Apimtis - A3 . Užsak. Nr. 259
S.L. ISSN 1392-6810
Tiražas 500